

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی ، گروه فلسفه

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: فلسفه غرب

عنوان :

نسبت شناسی تفرد و حضور در تفکر غرب و اندیشه اسلامی با

مطالعه موردی تطبیق اندیشه تربیتی کانت با حضرت امام

خمینی (ره)

استاد راهنما:

دکتر محمد اکوان

استاد مشاور:

دکتر خسرو ظفر نوایی

پژوهشگر:

محسن باهار ناز

تابستان ۱۳۹۱

تقدیم به:

همه ی آن هایی که جرأت " پرسش " دارند، به ویژه کسانی که جرأت پرسش از یک "فیلسوف" را دارند.

اشخاص فرهیخته ای که افکار و عقاید دیگران را مورد توجه و بررسی قرار می دهند، بدون اینکه فوراً آن ها را بپذیرند.

تقدیر و تشکر

نخستین سپاس به پیشگاه حضرت دوست که هر چه هست از اوست!
برخود لازم می دانم تا از زحمات بی دریغ اساتید عالی مقام گروه فلسفه ی دانشگاه آزاد اسلامی (ولی عصر (عج)) تشکر و قدردانی نمایم به خصوص استاد راهنمای این رساله جناب آقای دکتر محمد اکوان که با وجود مشغله فراوان بذل عنایتشان شامل حال من گردید. نیز استاد محترم مشاور جناب آقای دکتر خسرو ظفرنوایی مایه ی دلگرمی و شوق و رغبت است.

تعهدنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب محسن باهارناز دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۷۰۰۰۱۵۸۶ در رشته فلسفه گرایش فلسفه غرب که در تاریخ ۹۱/۶/۲۱ از پایان نامه خود تحت عنوان: نسبت شناسی تفرد و حضور در تفکر غرب و اندیشه اسلامی با مطالعه موردی تطبیق اندیشه تربیتی کانت با حضرت امام خمینی(ره) کسب نمره ۱۸ و با درجه بسیارخوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۱/۶/۲۱

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای محسن باهارناز از پایان نامه

خود دفاع نموده و با نمره ۱۸ بحروف هجده

و با درجه بسیارخوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

دانشکده: ادبیات و علوم انسانی

XX

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: 10121002892002
--------------------------------	---------	---------------------------------------

عنوان پایان نامه: نسبت شناسی تفرد و حضور در تفکر غرب و اندیشه اسلامی با مطالعه موردی تطبیق اندیشه تربیتی کانت با حضرت امام خمینی (ره)

نام و نام خانوادگی دانشجو: محسن باهارناز	تاریخ شروع پایان نامه: ۸۸/۱۰/۲۵
شماره دانشجویی: ۸۷۰۰۰۱۵۸۶	تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۱/۶/۲۱
رشته تحصیلی: فلسفه غرب	

استاد / استادان راهنما: دکتر محمد اکوان	استاد/استادان مشاور: دکتر خسرو ظفر نوایی
---	--

--

چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):

تفرد و حضور دو مفهوم پایه است که در یک بررسی فلسفی، افتراق و تمایز دو حوزه فلسفی غرب و اسلام را می نمایاند. اصالت فاعل شناسا، در تلقی سوپژکتیو غرب مدرن از بدو رنسانس، از دکارت با مفهوم «کورژیتو» تا امونیل کانت با مفهوم «من استعلایی» و تمییز میان «نومن و فنومن» به پدید آمدن بیش از پیش تلقی فلسفی «تفرد» انجامید. تفرد یا ایندیویژوالیسم، ریشه‌ی «سوپژکتیویسم» دارد. سوپژکتیویسم، با دکارت و کانت، از حیث معرفت‌شناسی، کاملاً در اندیشه‌ی غرب پسارنسانس، نهادینه می‌شود.

ادامه‌ی اصالت بخشی به سوژه یا سوپژکتیویسم، و لاجرم ایندیویژوالیسم، به اصالت بشر یا امانیسم انجامید. اکنون دوره‌ی عبور از اصالت بشر به ماهو بشر، و نیل به اصالت خود یا «اگوئیسم» است.

در تلقی امانیستی، حضور در نسبت با فردیت فرد انسان تعریف می‌شود: هنگامی که تلقی دکارتی - کانتی از اندیشیدن و حد دانستن اصالت یافت، حضور نیز مفهومی سوپژکتیویسم شد. در واقع حضور با فردیت و اصالت فرد تعریف شد.

در اندیشه‌ی اسلامی، اصالت از آن خداست، یعنی یک تلقی «تئوئیستی». در این تلقی، فردیت انسان در نسبت با اصالت خدا تعریف می‌شود و تفرد انسان، در مؤلفه‌های «انسان مسئول»، «انسان مکلف»، «انسان محق» و «انسان پاسخگو» تبیین می‌گردد.

در تلقی اسلامی از تفرد، فردیت انسان، در نسبت با وحدانیت خدا تبیین می‌شود: توحید و وحدانیت برای انسان خداگرایی، مبین این است در عالم محضر یک خدای واحد است. فردیت هر یک از انسان‌ها در پیشگاه این خدا، فردیت مخلوق و بنده‌ی پاسخگوست.

لذا، در خداگرایی، فردیت و تفرد، در محضر تعریف می‌شود؛ محضر خدا. اما در بشرگرایی و امانیسم، متأثر از سوپژکتیویسم، محضر در نسبت با تفرد سوژه تعریف می‌گردد. امام خمینی (ره)، این تقسیم‌بندی را در دو مفهوم «انانیت» و «الوهیت» می‌گنجاند. ایشان عالم را محضر خدا می‌دانند و ادب حضور را که بخشی از راز نماز معرفی می‌کند، در «درک حضور»، سپس «حفظ حضور»، آنگاه «درک حدود»، و در نهایت «حفظ حدود» می‌شناسد.

نسبت تفرد و حضور در اندیشه‌ی اسلامی، نسبتی کاملاً مفارق و مبتاین و متضاد است که هیچ همپوشانی یا انطباقی ندارد.

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا:
 مناسب نیست

فهرست مطالب

۱	فصل یکم کلیات و ترمینولوژی (مفهوم شناسی) تربیت.....
۲	کلیات.....
۲	ضرورت شناسی و تبیین موضوع:.....
۳	سابقه و پیشینه (انسان شناسی).....
۳	اهمیت و ضرورت انسان شناسی.....
۳	انسان شناسی از دیدگاه های مختلف (تجربی - فلسفی - عرفانی - دینی).....
۳	پرسش اصلی.....
۴	مفروضات.....
۴	روش مطالعه.....
۴	روش کلی تحقیق.....
۴	روش ویژه تحقیق.....
۴	هدف و نتیجه.....
۵	مفهوم شناسی (ترمینولوژی).....
۱۴	فصل دوم نسبت شناسی تفرّد و حضور با رویکرد تربیتی از دیدگاه کانت.....
۱۵	نسبت شناسی تفرّد و حضور با رویکرد تربیتی از دیدگاه کانت:.....
۱۷	عصر روشنفکری (عصر عقل):.....
۱۹	رویکرد انسان مدار.....
۱۹	آنتروپولوژی.....
۱۹	۱- بعد فیزیکی.....
۲۱	۲- بعد سایکولوژیکی.....
۲۲	۳- بعد سوشیال.....
۲۳	رویکرد معرفت‌مدار.....
۲۳	فلسفه.....
۲۵	سیر فلسفه در درخت فلسفه.....
۳۴	رویکرد دانش مدار.....
۳۵	ساینس SCIENCE.....

۳۵	۱- معرفت طبیعی
۳۸	۲- معرفت فرهنگی
۳۸	۳- معرفت اثبات گرا
۳۹	۴- شناخت خردگرا
۴۰	۵- شناخت تجربی و تحصیلی
۴۲	دوره ی جدید
۴۶	فلسفه کانت
۴۸	فلسفه اخلاق کانت
۴۸	تقسیم افعال انسانی:
۴۸	احکام پیشین:
۴۹	۱- اخلاق دستوری:
۴۹	اخلاق غایت گرایانه (Teleological)
۵۰	اخلاق وظیفه گرا (Deontological)
۵۰	۲- فرااخلاق (Meta- Ethics)
۵۱	انگیزه افعال:
۵۳	اصول ذهنی و عینی:
۵۴	اصل ماکزیم (مادی و صوری):
۵۴	رابطه ی بین ماکزیم و قانون (Law) و قاعده (Rule):
۵۵	ماکزیم تکالیف
۵۵	احترام به قانون
۵۷	عقل عملی و امر
۵۸	اوامر به طور کلی
۵۹	امر مطلق
۶۳	صورت بندی امر مطلق
۶۴	وظایف کامل و ناقص
۶۵	ماهیت و تعداد وظایف
۶۷	عدم امکان تعارض وظایف
۶۹	پیش فرض های نظریه ی اخلاقی کانت
۶۹	پیش فرض های معرفت شناسی

۶۹	عقل گرایی انتقادی.....
۶۹	امکان فضایی تألیفی پیشینی.....
۷۰	اپیش فرض های انسان شناسی.....
۷۰	آزادی و مختاربودن انسان.....
۷۰	انسان موجودی پاک سرشت.....
۷۰	پیش فرض ارزش شناختی.....
۷۱	پیش فرض وظیفه شناختی.....
۷۲	تأثیر روسوبرکانت.....
۷۳	دیگر آیینی.....
۷۵	توجیه امر مطلق.....
۷۵	طرح مسئله:.....
۷۵	کانت و تعلیم و تربیت:.....
۸۱	آزادی و اطاعت:.....
۸۲	تأملی بر آثار سیاسی کانت:.....
۸۲	ایمانوئل کانت.....
۸۳	(بخشی از) سنجش خرد ناب ۱۷۸۱.....
۸۴	بنیاد مابعدالطبیعه اخلاق (۱۷۸۵).....
۸۷	روشنگری چیست؟ در پاسخ به یک پرسش (۱۷۸۵).....
۸۹	(بخشی از) نقد قوه حکم (۱۷۹۰).....
۹۲	خودآیینی یا تفرد و الزام سیاسی در آرای کانت:.....
۹۳	"من استعلایی" یا "وحدت ترکیبی ادراک نفسانی": "یا "من واقعی".....
۹۴	اصالت انسان.....
۹۶	فردگرایی.....
۹۷	عقل گرایی (Rationalism).....
۹۸	علم گرایی (Scientism).....
۹۸	تجربه گرایی (Empiricism).....
۹۹	سنت ستیزی (Anti-traditionalism).....
۹۹	تجدد گرایی (Modernism).....
۱۰۰	اعتماد به انسان.....

نتیجه گیری:	۱۰۱
فصل سوم نسبت شناسی تفرد و حضور با رویکرد تربیتی از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) ...	۱۰۳
نسبت شناسی تفرد و حضور با رویکرد تربیتی از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره).....	۱۰۴
رویکرد انسان مدار (انسان شناختی قرآنی).....	۱۰۷
انسان شناسی.....	۱۰۷
۱- ساحت انسان.....	۱۰۷
حالت انسان.....	۱۰۸
حالت صدر.....	۱۰۸
حالت شغاف.....	۱۰۸
حالت قلب.....	۱۰۸
حالت فؤاد.....	۱۰۹
قوت انسان.....	۱۱۰
قوت صدر.....	۱۱۰
قوت شغاف.....	۱۱۰
قوت قلب.....	۱۱۰
قوت فؤاد.....	۱۱۰
نهایت انسان.....	۱۱۱
-نهایت صدر.....	۱۱۱
نهایت شغاف.....	۱۱۲
نهایت قلب.....	۱۱۲
نهایت فؤاد.....	۱۱۲
غایت انسان.....	۱۱۳
اغایت صدر.....	۱۱۳
غایت شغاف.....	۱۱۳
غایت قلب.....	۱۱۴
غایت فؤاد.....	۱۱۴
رویکرد معرفت مدار (معرفت حکمی).....	۱۱۵
فلسفه و حکمت.....	۱۱۵
آرخبه و آیه.....	۱۱۵

۱۱۷	چرخهی معرفت در قرآن
۱۱۸	جنین حکمت
۱۱۹	سیر روش در حکمت
۱۱۹	نسبت وحی و عقل
۱۲۰	سیر جنین حکمت
۱۲۲	نگاهی به مبانی معرفت شناختی امام خمینی (ره)
۱۲۲	پیشینه ی شناخت
۱۲۳	امکان شناخت
۱۲۳	تعریف شناخت
۱۲۴	اقسام شناخت
۱۲۵	معیار شناخت
۱۲۶	منابع شناخت
۱۲۶	عقل
۱۲۸	تقسیمات عقل:
۱۲۹	وحی:
۱۲۹	سنت نبوی و معارف اهل بیت
۱۳۰	فطرت:
۱۳۲	ابزار شناخت
۱۳۲	الف-حس
۱۳۳	ب:عقل
۱۳۴	ج:وجدان
۱۳۵	د:الهام
۱۳۵	هنوحی
۱۳۷	روش امام خمینی در توصیف، گزارش و تبیین مباحث فلسفی
۱۳۹	روش امام خمینی (ره) در تحلیل مباحث فلسفی
۱۴۱	روش امام در تجویز مباحث فلسفی
۱۴۲	جمع بندی دیدگاه فلسفی حضرت امام
۱۴۴	انسان شناسی و تربیت انسان از دیدگاه امام خمینی (ره)
۱۴۹	امام خمینی (ره) و عبور از پارادایم فردگرایانه به پارادایم جامعه گرایانه

۱۵۰	۱-ویژگی تاریخی اندیشه اسلامی
۱۵۲	۲-ویژگی های اندیشه امام خمینی (ره)
۱۵۳	تأکید بر اولویت نگاه اجتماعی به فقه و دین
۱۵۳	حکومت فلسفه عملی فقه
۱۵۵	نتیجه گیری
۱۵۸	موانع رشد انسانی
۱۶۱	جامعیت و عمومیت نماز
۱۶۱	مراتب نماز
۱۶۱	حضور قلب و مراتب آن
۱۶۳	سیروسلوک
۱۶۵	حضور و حصول
۱۶۶	حکمت حضور در اندیشه حضرت امام خمینی (ره)
۱۶۶	نردبان عروج
۱۶۷	ذکر جامع و اسم اعظم
۱۶۷	کاملترین راه سیروسلوک و پیروزی در جهاد اکبر
۱۶۷	باطن نماز
۱۶۸	باطن نماز، ذلت عبودیت و عزت ربوبیت است
۱۶۹	اولین درجه ی ربوبیت: تسلط بر نفس
۱۶۹	دومین درجه ربوبیت: تسلط بر قوه ی خیال است
۱۷۱	باطن اذان و اقامه
۱۷۱	راز سجود
۱۷۳	ثمرات حضور قلب
۱۷۳	۱-فنا ی اراده نفس و قوای آن در اراده ی حق
۱۷۴	۲-اقبال حضرت حق و رفع حجاب ها
۱۷۵	قلب چیست؟
۱۷۵	قلب در قرآن
۱۷۶	جایگاه قلب در روایات
۱۷۷	ب: قلب سلیم
۱۷۷	ج: پاکی دل

۱۷۷	د: قلب محجوب.....
۱۷۸	موانع حضور قلب.....
۱۷۸	اهمیت اصلاح قلب.....
۱۷۹	تأثیر لذائذ دنیوی در قلب.....
۱۷۹	چگونگی ورود حبّ دنیا در قلب.....
۱۸۰	چرا در قلوب ما، خوف از خدا وجود ندارد؟.....
۱۸۱	موانع حضور قلب و چگونگی برطرف کردن آن ها.....
۱۸۱	عوامل حضور قلب.....
۱۸۱	الف) فراغت برای عبادت.....
۱۸۳	راه تحصیل فراغت قلب.....
۱۸۴	توجه به اسرار باطنی نماز.....
	فصل چهارم مطالعه ای تطبیقی در نسبت شناسی تفرد و حضور از دیدگاه‌های تربیتی کانت و
۱۸۶	حضرت امام (ره).....
۱۸۷	نقش پرسش در هر مطالعه تطبیقی.....
۱۸۸	سر پرسش تحقیق.....
۱۸۸	امکان گفت و گو.....
۱۸۸	تفاوت عوالم.....
۱۹۰	انانیت و طرد انانیت:.....
۱۹۴	عرصه های "انانیت" و "طرد انانیت".....
۱۹۴	انانیت معرفت شناختی.....
۱۹۹	مبنای امام در طرد انانیت معرفت شناختی.....
۲۰۳	طرد انانیت اخلاقی.....
۲۰۹	حکمت حضور در اندیشه حضرت امام (ره).....
۲۱۱	مقایسه و نتیجه گیری.....
۲۱۵	اشکال مال چیست؟.....
۲۱۹	به قول لئواستروس:.....
۲۲۶	نظام تربیتی کانت:.....
۲۲۷	از نظر کانت:.....
۲۲۷	نظام تربیتی امام خمینی (ره).....

۲۳۰	نتیجه:
۲۳۰	پیشنهادات:
۲۳۱	فهرست منابع
۲۳۴	منابع عربی:
۲۳۵	منابع انگلیسی:

فهرست نمودارها

۲۰.....	نمودار شماره ۱
۲۲.....	نمودار شماره ۲
۲۴.....	نمودار شماره ۳
۲۵.....	نمودار شماره ۴
۲۷.....	نمودار شماره ۵
۲۸.....	نمودار شماره ۶
۲۹.....	نمودار شماره ۷
۳۰.....	نمودار شماره ۸
۳۱.....	نمودار شماره ۹
۳۲.....	نمودار شماره ۱۰
۳۳.....	نمودار شماره ۱۱
۳۴.....	نمودار شماره ۱۲
۳۵.....	نمودار شماره ۱۳
۳۶.....	نمودار شماره ۱۴
۳۷.....	نمودار شماره ۱۵
۳۹.....	نمودار شماره ۱۶
۴۱.....	نمودار شماره ۱۷
۱۰۷.....	نمودار شماره ۱۸
۱۱۱.....	نمودار شماره ۱۹
۱۱۳.....	نمودار شماره ۲۰
۱۱۵.....	نمودار شماره ۲۱
۱۱۶.....	نمودار شماره ۲۲
۱۱۷.....	نمودار شماره ۲۳
۱۱۸.....	نمودار شماره ۲۴
۱۱۹.....	نمودار شماره ۲۵
۱۲۰.....	نمودار شماره ۲۶
۱۲۱.....	نمودار شماره ۲۷

۲۱۱.....	نمودار شماره ۲۸
۲۱۳.....	نمودار شماره ۲۹
۲۱۴.....	نمودار شماره ۳۰
۲۱۸.....	نمودار شماره ۳۱
۲۲۰.....	نمودار شماره ۳۲
۲۲۱.....	نمودار شماره ۳۳
۲۲۳.....	نمودار شماره ۳۴
۲۲۴.....	نمودار شماره ۳۵
۲۲۹.....	نمودار شماره ۳۸
۲۲۶.....	نمودار شماره ۳۷
۲۲۵.....	نمودار شماره ۳۶

چکیده

تفرد و حضور دو مفهوم پایه است که در یک بررسی فلسفی، افتراق و تمایز دو حوزه‌ی فلسفی غرب و اسلام را می‌نمایاند.

اصالت فاعل شناسا، در تلقی سوپژکتیو غرب مدرن از بدو رنسانس، از دکارت با مفهوم «کوژیتو» تا امنویل کانت با مفهوم «من استعلایی» و تمییز میان «نومن و فنومن» به پدید آمدن بیش از پیش تلقی فلسفی «تفرد» انجامید. تفرد یا ایندیویژوالیسم، ریشه‌ی «سوپژکتیویسم» دارد. سوپژکتیویسم، با دکارت و کانت، از حیث معرفت‌شناسی، کاملاً در اندیشه‌ی غرب پسارنسانس، نهادینه می‌شود.

ادامه‌ی اصالت بخشی به سوژه یا سوپژکتیویسم، و لاجرم ایندیویژوالیسم، به اصالت بشر یا امانیسم انجامید. اکنون دوره‌ی عبور از اصالت بشر به ماهو بشر، و نیل به اصالت خود یا «اگوئیسم» است. در تلقی امانیستی، حضور در نسبت با فردیت فرد انسان تعریف می‌شود: هنگامی که تلقی دکارتی - کانتی از اندیشیدن و حد دانستن اصالت یافت، حضور نیز مفهومی سوپژکتیویسم شد. در واقع حضور با فردیت و اصالت فرد تعریف شد.

در اندیشه‌ی اسلامی، اصالت از آن خداست، یعنی یک تلقی «تئوئیستی». در این تلقی، فردیت انسان در نسبت با اصالت خدا تعریف می‌شود و تفرد انسان، در مؤلفه‌های «انسان مسئول»، «انسان مکلف»، «انسان محق» و «انسان پاسخگو» تبیین می‌گردد.

در تلقی اسلامی از تفرد، فردیت انسان، در نسبت با وحدانیت خدا تبیین می‌شود: توحید و وحدانیت برای انسان خداگرایی، مبین این است در عالم محضر یک خدای واحد است. فردیت هر یک از انسان‌ها در پیشگاه این خدا، فردیت مخلوق و بنده‌ی پاسخگوست.

لذا، در خداگرایی، فردیت و تفرد، در محضر تعریف می‌شود؛ محضر خدا. اما در بشرگرایی و امانیسم، متأثر از سوپژکتیویسم، محضر در نسبت با تفرد سوژه تعریف می‌گردد.

امام خمینی (ره)، این تقسیم‌بندی را در دو مفهوم «انانیت» و «الوهیت» می‌گنجاند. ایشان عالم را محضر خدا می‌دانند و ادب حضور را که بخشی از راز نماز معرفی می‌کند، در «درک حضور»، سپس «حفظ حضور»، آنگاه «درک حدود»، و در نهایت «حفظ حدود» می‌شناسد.

نسبت تفرد و حضور در اندیشه‌ی اسلامی، نسبتی کاملاً مفاروق و مبتاین و متضاد است که هیچ همپوشانی یا انطباقی ندارد.

فصل یکم

کلیات و ترمینولوژی

(مفهوم شناسی) تربیت

کلیات

ضرورت شناسی و تبیین موضوع:

در قرن بیستم بیش از هر قرن دیگر از «انسان» و چگونه تربیت کردن او بحث شده است. گویی که در زمان حاضر انسان بیش از گذشته به خویشتن، گذشته و آینده می‌اندیشد. «از کجایی، در کجایی؟ و به کجایی؟» پرسش همیشگی انسان بوده و در هر زمان و هر فرهنگی به نحوی ظاهر شده است. این پرسش‌ها در زمان ما نیز صورت خاص پیدا کرده است.

اگر تاریخ انسان را به طوماری تشبیه کنیم، این طومار در آغاز بسته بوده و در طول تاریخ به تدریج باز شده است. گذشت ایام و تولد و مرگ تمدن‌ها و فرهنگ‌ها، تصاویر صفحات متفاوت این طومار است.

انسان دوره جدید، خود را در آخرین صفحات این طومار و در افقی ورای همه تمدن‌ها و فرهنگ‌ها، آگاه‌تر از هر زمان نسبت به آنچه در گذشته می‌بیند و وارث همه آنها می‌یابد. او خود را تواناتر از هر زمان دیگر احساس می‌کند. ولی هنوز از پرسش‌ها، معماها و اسرار بی‌شمار وجود خویش فارغ نشده است. علوم بسیاری که اکنون در اختیار ماست و از آن به انفجار اطلاعات تعبیر می‌شود و تسخیر کوچک‌ترین ذرات تا عظیم‌ترین کهکشان‌ها، اضطراب‌ها و نگرانی‌های انسان را رفع نکرده است. به رغم کثرت بی‌حد و توانایی‌ها و پدیده‌های بزرگ حیات انسان، پرسش از حقیقت انسان و راه شکوفایی او در وجودش خاموش نشده است. طرح پرسش از نسبت انسان با تفرد و حضور می‌تواند بارویکرد تربیتی دوفیلسوف (کانت و حضرت امام خمینی(ره)) از بزرگترین دستاوردهای تفکر فلسفی معاصر باشد.